

Viga Gyula (szerk.): Nagytárkány I. Tanulmányok a község településtörténetéhez és néprajzához. Somorja–Komárom, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006. /Lokális és regionális monográfiák, 5./

Megszokhattuk már, hogy a Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központjának sorozatai nem „hirtelen felindulásból” születnek, hanem felbukkanásuk után hosszú ideig és folyamatosan eredményeket mutatnak fel. A *Lokális és regionális monográfiák* című 2000-ben, a Kisgéresnek szentelt kötettel indult. Azóta született egy rudnai és két mátyusföldi illetőségű kiadvány, tehát amennyiben a kutatások földrajzi rendjét, azon belül is a kiegyenlítettség igényét vesszük alapul, ismét a mai szlovákiai magyar nyelvterület, Dél-Szlovákia keleti részének kellett következnie. A *Nagytárkány I.* cím sejteti a folytatást. A kötet a *Tanulmányok a község településtörténetéhez és néprajzához* szerény alcímet viseli, szerkesztője, összeállítója Viga Gyula. Már a tanulmányok egyszerű áttekintése is elárulja, hogy a szerkesztőnek Nagytárkány „érdekében” Királyhelmetől Budapestig, régészettől geográfusig nagyon gazdag „kínálatból” sikerült a munkába szerzőket és általuk tudományágakat bevonnia. A kicsit több mint 500 oldalas kötetet – Kopasz József polgármesteri bevezetője után – 16 tanulmány alkotja. Ahogy azt az alcím is jelzi, a néprajz és a településtörténet jelenti mind a szerkesztés, mind az egyes írások legfőbb vezérfonalát. Mindkét említett fogalom sokrétűbb azonban annál, hogy ebből egyértelműen következne egy szokványos, már-már sablonos, unalomig ismerős felépítés. A vezérfonalak mellett azonban más „ösvényeket” is bejárnak a szerzők: a nyelvi jellemzőktől a település természetrajzáig. Frisnyák Sándor tájtörténeti kezdő tanulmányát és Bogoly János, a természeti képet taglaló írását Németh Péter munkája követi, amely végigvezeti az olvasót a település nevének eredetétől, annak lehetséges magyarázatain, a legnagyobb birtokosok (Tárkányiak, Agárdiak) családtörténetén keresztül a település 16. századi hétköznapiainak életéig. Gyulai Éva írása nem csupán sorrendben, hanem időrendben is követi Németh Péterét, a 17. század végéig. A

Nagytárkányi/Tárkányi családot ebben az időben a Sennyeiek követték a birtoklásban, de a tanulmány – az elérhető források függvényében – a „köznép” életére, terheire, vallási életére is kitér. Takács Péter a jobbágsággal foglalkozik tanulmányában, egészen 1848-ig. Legfontosabb forrásai ehhez – „természetesen” – az úrbérrendezés jegyében (és idejében) készült vallomások. Tamás Edit elemző tanulmánya már a népességösszeírással, népszámlálással „jól ellátott” 18–20. századot tárgyalja, forrásainak mind etnikai, mind vallási és társadalmi rétegződésre vonatkozó adatsorai felhasználásával. Időben közeledve mai korunkhoz természetesen egyre részletesebb, pontosabb képet rajzol. Csíki Tamás tanulmányában a nagytárkányi zsidóság kapcsán arra a következtetésre jut, hogy a 18. századi galíciai eredetű izraelita népesség története bonyolultabb a betelepülés–meghonosodás–népességnövekedés állomásokba tömöríthető folyamatnál, ugyanis a népesség jelenléte a településen és a vidéken nem folytonos, sokkal inkább folytonos maga a migráció. Fogas Tóth Balázs mind (hely)történeti, mind néprajzi szempontból az egyik legizgalmasabb kérdéskört tárgyalja, azt, amiről olyan sokat, olyan sokan tudnak, s mindez mégis általában keveset mond. A *kivándorlás és hatása* fokozott figyelmet érdemlő jelentősége abban áll, hogy valóban nem csupán a kivándorlással, hanem nagy-nagy kutatói körültekintéssel annak hatásaival is foglalkozik. A szerző minden rendelkezésre álló forrást megszólaltat, ezeket összeveti, kiegészíti az érintett családtagoktól gyűjtött visszaemlékezések adataival. Mindamellett – nem kritikai éllel, de – felhívja a figyelmet a témára vonatkozó kutatások egyik hiányosságára: „Magát a jelenséget takaró fogalom sem túl szerencsés, ugyanis egyszólamú meghatározás. A kivándorlás szó nem utal a folyamat másik összetevőjére, a visszavándorlásra” (198. p.).

A település nyelvi jellemzőit gazdag élőnyelvi példasorral Mizser Lajos tekinti át. Írá-

sát Fehér József tanulmánya követi, aki Nagytárkány művelődéstörténeti rajzát az irodalomtörténeti vonatkozások köre rendezti – Balassi Bálint kötődésétől az iskolatörténeten keresztül egészen napjaink eseményeiig. Figyelemre méltó a minden közösség életét meghatározó egyéniségek szerepének hangsúlyozása, nagytárkányi, „példaértékű életutakon” keresztül. Szorosabban kötődnek az anyagi kultúrához a következő fejezetek. Bóna Bernadett és Páll István a település népi építészeti képét rajzolja meg, a lakóházak mellett természetesen a gazdasági épületek jellemzőit is, de figyelmet szentelnek a természeti környezet kínálta építőanyagoknak és a környezetből következő településszerkezeti adottságoknak is. Viga Gyula és Viszóczy Iлона tanulmányának az adja a témáját, ami minden település életének alapvető meghatározója: az ott élő népesség hogyan, mire, milyen eredménnyel használja környezetét, működik-e a közösség természethez való igazodást bizonyos mértékig mindenképpen megkövetelő modellje. A hátrahasználatra fókuszáló elemzés a hagyományos gazdálkodás keretei között elemzi Nagytárkány gazdálkodását, nagyjából a szövetkezetesítés időszakáig, de érintőlegesen még azt a korszakot is vizsgálat alá veszik. A határban termesztett, más vidéken is általános növényfajták mellett a szerzők bemutatnak egy ritka, csak a vidékhez köthető jellegzetességet is, a Tisza-kertek haszonvételei lehetőségeit. Valójában ez a tájhasználati forma ad a bodrogközi gazdálkodásnak sajátos arcot, a gyümölcs minden gazdaságnak a Tisza-kertek termékenysége miatt lehetett számottevő bevételi forrása. A település (és környéke) halászatát mind annak formai gazdagságát, mind történeti: a mára orvhalászatba visszaszorult, száz évvel ezelőtt született néprajzi leírásokból is ismert alakulását teljességében tekinti át a téma egyik legkiválóbb mai magyarországi ismerője és kutatója, Szilágyi Miklós. Sz. Tóth Judit az év teljes napjainak szokásait szintén nem csupán leírás szintjén ismerteti, hanem csaknem száz éves történetiségében is. Munkájához egy 1913-as, e témában készült kézirat jelentett összehasonlítási alapot. L. Juhász Iлона tanulmánya a halállal és halottal kapcsolatos szokásokat vizsgálja gazdag, saját

gyűjtési eredményeinek felhasználásával. Különösen érdekessé teszi írását, hogy nem törekszik egy-egy részlet gyökereinek több száz (ezer) évre visszatekintő feltárására, ám a komplexitás és szinkron leírás minden igényének teljességgel megfelel. A kötetet záró tanulmány a kiváló társadalom-néprajzi munkásságáról ismert Őrsi Julianna munkája, aki ezúttal – mint maga is írja – nem feltétlenül és minden szempontból lezárt tanulmányt közöl. Társadalomrajzához kiváló alapként használta Petrik Béla plébános krónikáját, más feljegyzésekkel is kiegészítve. A tanulmány második részében az anyakönyvi adatok elemzésével megrajzolja Nagytárkány több időmetszetre bontott házassági körzeteit.

Úgy vélem, nem csupán a könyvsorozat, hanem a település lakossága, az onnan elszármazottak is gazdagodtak, gazdagodnak ezzel a kötettel.

Gecse Annabella

Bárdi Nándor–Simon Attila (szerk.): Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006. /Disputationes Samarienses, 7./

Kitűzött céljaihoz képest a jelen konferenciakötet jóval túlmutat önmaga határain. „Ez a tanulmánykötet az Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében címmel 2005. június 9–10-én Somorján megrendezett konferencia előadásainak anyagát adja közre, s a konferencia szervezőinek, a Fórum Kisebbségkutató Intézetnek és a Teleki László Alapítványnak az volt a céljuk, hogy a magyar kisebbségek történetével foglalkozó kutatók számára találkozási pontot teremtsenek” – olvassuk a bevezetőben, viszont a tanulmányok alapján az eredmény ennél jelentősen sokszínűbb és gazdagabb lett. A 438 oldalon nyolc tematikus-logikai fejezetbe komponált írást olvasva nemcsak arról győződhetünk meg, hogy a huszonnégy előadó-szerző mindegyike alaposan körüljárja saját témáját, hanem egy módszertani váltás szemtanúi is lehetünk, amennyiben a kötetben hangsúlyosan előtérbe kerülnek az érintett regionális történelmi műhelyek és az általuk alkalmazott forrásfeltáró eljárások.